

ԿՈՐՅՈՒՆ ԱՐԵՎՇԱՏՅԱՆ

Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի առողջապահության կազմակերպման և բժշկական իրավունքի ամբիոնի դասախոս,
Երևանի «Գլաձոր» համալսարանի իրավագիտության ամբիոնի հայցորդ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՄՊԱՍԱՐԿՈՒՄ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՄՐԱԳՐՄԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԿՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔՈՒՄ

Բազմաթիվ պետություններում, Հայաստանի Հանրապետությունում և մարդու առողջության պահպանումը և երաշխավորված բժշկական օգնությունն ու սպասարկումը մարդու սոցիալ-տնտեսական իրավունքների իրավական կարգավորման և դրանց գործնական կիրառման ոլորտի առաջնային ուղղություններից են: Բժշկական օգնության և սպասարկման, ինչպես նաև առողջության պահպանման վերաբերյալ սահմանադրական նորմերը ի հայտ են եկել դեռևս 19-րդ դարում: Մասնավորապես, 1850թ. հունվարի 31-ին ընդունված Պրուսիայի Սահմանադրական խարտիայում նշվում էր, որ «բժշկական և անասնաբուժական օգնության կանոնների» սահմանումը վերապահվում էր կայսրությանը և կանոնակարգվում էին վերջինիս կողմից ընդունված օրենսդրությամբ¹:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո մարդու առողջության պահպանման իրավունքն ամրագրվեց 1948թ. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում², որը գրեթե բոլոր պետությունների համար դարձավ ընդհանուր չափանիշ՝ ուղեցույց, որի իրագործմանը պետք է ձգտեն բոլոր ազգերն ու պետությունները, որոնք ջանում են ապահովել Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում շարադրված իրավունքների և ազատությունների համընդհանուր և արդյունավետ ճանաչումն ու պահպանումը³: Արդյունքում, աշխարհում գործող սահմանադրությունների մեծ մասում ամրագրում ստացավ նաև առողջության պահպանման իրավունքը⁴:

Ներկայում ժողովրդավարական երկրները, հիմք ընդունելով ՄԱԿ-ի կողմից հռչակված մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները, ինչպես նաև ճանաչելով մարդու կյանքը և

առողջությունը որպես բարձրագույն արժեք՝ առաջնորդվում են այս մոտեցումներով իրենց հիմնական օրենքների ընդունման կամ դրանցում փոփոխություններ կատարելու ընթացքում: Նմանօրինակ միտումն անխուսափելիորեն ունի դրական նշանակություն, քանի որ նպաստում է ժամանակակից ժողովրդավարական պետությունների էության փոփոխմանը՝ դարձնելով դրանք սոցիալ-իրավական պետություններ⁵: Գտնում ենք, որ ժողովրդավարական բարեփոխումների շարունակական զարգացման ճանապարհին անհրաժեշտ է մեծ ուշադրություն դարձնել մարդու բարձրագույն արժեքների, կյանքի և առողջության սահմանադրական սկզբունքների իրացմանը, որն էլ պետական, սոցիալական և հասարակական գործունեության ակտիվ իրավական աջակցություն է պահանջում:

Մարդու՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքները մեծ ազդեցություն են թողել միջազգային հանրության գիտակցության վրա՝ երկրորդ սերնդի իրավունքների ձևավորման գաղափարախոսության և սոցիալական պետության հայեցակարգի ճանաչման առումով: Այսինքն, արտասահմանյան երկրների սահմանադրություններում այս իրավունքների ամրագրման ձևի և կարգի վրա ներազդեցություն են ունեցել յուրաքանչյուր պետության ազգերի պատմական զարգացման ընթացքը, ազգային ավանդույթները՝ պայմանավորված սահմանադրականության փիլիսոփա-աշխարհայացքային առանձնահատկություններով:

Բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը ներառում է մի շարք այլ իրավունքներ և դրանց իրացման երաշխիքներ.

www.lawinstitute.am

դրա հետևանքով է, որ տարբեր երկրների սահմանադրություններում այն տարբեր ձևակերպումներ է ստացել, նույնիսկ որոշ սահմանադրություններում, որոնք ընդունվել են մասնավորապես, մինչև Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը, քննարկվող իրավունքի ամրագրումն ուղղակի բացակայում է: Այստեղից ելնելով՝ կարելի է կատարել օտարերկրյա պետությունների սահմանադրությունների պայմանական բաժանում.

- սահմանադրություններ, որոնցում ամրագրված չեն մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքները,

- սահմանադրություններ, որոնցում այս իրավունքներն ամրագրված են անուղղակի կերպով՝ ներկայացված լինելով մի շարք հարակից իրավունքների միջոցով կամ որոնցում հղում է կատարվում հատուկ օրենսդրությանը,

- սահմանադրություններ, որոնցում ուղղակի ձևով ամրագրված է մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը և/կամ առողջության պահպանման իրավունքը:

Բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքներն ամրագրված չեն ԱՄՆ Սահմանադրության մեջ⁶: Հետևաբար, առողջապահության ոլորտում բնակչության իրավունքների կարգավորման խնդիրները որոշվում են յուրաքանչյուր նահանգի համար առանձին մոտեցմամբ: Այս ոլորտում մշակվում են նահանգային ծրագրեր, կիրառվում է պետական դրամաշնորհների և սուբսիդիաների կարգ՝ առողջապահության ոլորտը զարգացնելու և բարձր մակարդակի վրա պահելու նպատակով⁷, ինչպես նաև վնասի պատճառման դեպքում գործում է վարչական պատասխանատվության համակարգը⁸:

Նմանօրինակ մոտեցում կարելի է տեսնել նաև Հնդկաստանի՝ 1950 թվականի Սահմանադրությունում, որն աշխարհում գործող ամենածավալուն ու մանրամասնեցված սահմանադրություններից մեկն է: Դրանում ամրագրված մարդու իրավունքներն ու ազատությունները, գաղութային կարգերի ազատագրումից հետո, Հնդկաստանի ժողովրդի կարևորագույն ձեռքբերումներից են: Այնուամենայնիվ, մոտ կես դար շարունակ այդ իրավունքների շարքում էապես բացակայել են որոշ հիմնական սոցիալ-տնտեսական և անձնական

իրավունքներ⁹: Օրինակ՝ Սահմանադրության մեջ ամրագրված չեն կյանքի, հանգստի, սոցիալական ապահովության, այդ թվում՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքները:

Ավստրիայում առ այսօր շարունակում է գործել Ֆեդերալ սահմանադրական օրենքը՝ Ավստրիայի Հանրապետության Սահմանադրությունը, որում բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը և առողջության պահպանման իրավունքն ամրագրում չեն ստացել: Այնուամենայնիվ, քննարկվող Սահմանադրության 10-րդ հոդվածը բովանդակում է, որ առողջապահությանն առնչվող հարցերը ենթակա են օրենսդրական կարգավորման միայն պետության կողմից, իսկ 78ա հոդվածի 2-րդ կետում ամրագրված է, որ եթե մարդու կյանքին, առողջությանը, ազատությանը կամ սեփականությանը իրական վտանգ է սպառնում կամ նման սպառնալիք կարող է անուղղակի կերպով ծագել, ապա անվտանգության մարմինները, անկախ վտանգը կանխելու պարտավորություն ունենալու հանգամանքից, իրավասու են առաջին անհրաժեշտության բազմակողմանի օգնություն ցուցաբերել, մինչև համապատասխան ոլորտի իրավասու մարմինները կմիջամտեն¹⁰:

Իռլանդիայի Սահմանադրությունում նշանակալից տեղ է տրվում քաղաքացիների իրավունքներին, մասնավորապես՝ անձնական, ընտանեկան, կրթության, մասնավոր սեփականության, կրոնական և այլն: Չբովանդակելով հատուկ դրույթներ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքների վերաբերյալ՝ Իռլանդիայի Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ պետությունը պարտավոր է աջակցել բնակչության բարեկեցությանը, հնարավորության սահմաններում պահպանել և ապահովել սոցիալական ներդաշնակություն, միջոցներ ձեռնարկել, որպեսզի չչարաշահվեն աշխատողների, կանանց, տղամարդկանց և անչափահասների իրավունքները ու վտանգվի նրանց առողջությունը¹¹:

Իսլանդիայի Հանրապետության Սահմանադրությունում մարդու իրավունքներին և հիմնարար ազատություններին վերաբերող նորմերն առավելապես ընդլայնվել և փոփոխվել են վերջին տասնամյակի ընթացքում: Մասնավորապես, Սահմանադրության 7-րդ գլուխը բովանդակում է մար-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

դու հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ դրույթներ, սակայն այստեղ ևս բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքների վերաբերյալ դրույթները բացակայում են¹² :

Նույն մոտեցումն է նկատվում նաև Դանիայի Թագավորության Սահմանադրությունում, որտեղ անձի իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ դրույթները բավականին սեղմ են ներկայացված: Սահմանադրությամբ ամրագրված են անձնական, բնակարանի, սեփականության անձեռնմխելիության, ձեռնարկատիրական գործունեության ազատ և հավասար մատչելիության, սոցիալական ապահովության, անվճար բազային կրթության, խոսքի և մտքի ազատության, հավաքների կազմակերպման և այլ իրավունքներ¹³ :

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ վերը հիշատակված երկրների Հիմնական օրենքներում բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքների վերաբերյալ դրույթների ուղղակի բացակայությունը պայմանավորված է այդ սահմանադրությունների պատմական անցյալով և դրանց ընդունման ժամանակաշրջանի մարտահրավերներով, այլ ոչ թե այդ իրավունքների պակաս կարևորությամբ: Վստահ ենք, որ ինչպես շատ այլ ժողովրդավարական զարգացած երկրներում, վերոհիշյալ երկրներում նույնպես բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքներն արժանացել են ներպետական օրենսդրական կարգավորման:

Ինչ վերաբերում է այն սահմանադրություններին, որոնցում բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքներն ամրագրված են անուղղակի կերպով, պետք է նշել, որ այդ իրավունքները ներկայացված են հիմնականում հարակից իրավունքների և այդ ոլորտներում պետության ունեցած պարտավորությունների տեսքով:

Գերմանիայի Ֆեդերատիվ Հանրապետության Սահմանադրության մեջ նշվում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի կյանքի իրավունք (2-րդ հոդվածի 2-րդ կետ), ինչպես նաև յուրաքանչյուր մայր ունի խնամքի և հասարակության կողմից պաշտպանված լինելու իրավունք (6-րդ հոդվածի 4-րդ կետ)¹⁴ :

Բոսնիա և Հերցեգովինայի Սահմանադրությունում քննարկվող իրավունքներն ուղղակիորեն

ամրագրված չեն, սակայն 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետը բովանդակում է, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայում և վերջինիս կից արձանագրություններում ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները Բոսնիա և Հերցեգովինայում ունեն բարձրագույն իրավաբանական ուժ և գործում են անմիջականորեն: Բացի այդ՝ Հիմնական օրենքում ամրագրված է, որ պետությունն ամենաբարձր մակարդակով երաշխավորում է միջազգայնորեն ճանաչված մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները իր իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուր անձի համար¹⁵ :

Հունաստանի Սահմանադրության 21-րդ հոդվածի համաձայն՝ պետությունը պարտավորվում է հոգ տանել քաղաքացիների առողջության մասին և ձեռնարկում է հատուկ միջոցառումներ՝ պաշտպանելու երիտասարդներին, տարեցներին, հաշմանդամներին, ինչպես նաև օգնելու կարիքավոր մարդկանց¹⁶ :

Լիխտենշտեյնի թագավորության Սահմանադրության 3-րդ գլխում սահմանված են պետության պարտականությունները, մասնավորապես 18-րդ հոդվածի համաձայն՝ պետությունը հոգ է տանում հասարակական առողջապահական համակարգի մասին, աջակցություն է ցուցաբերում հիվանդների օգնության կազմակերպմանը և ձգտում է օրենսդրական ճանապարհով պայքարել ալկոհոլիզմի և թափառաշրջության դեմ¹⁷ :

Լյուքսեմբուրգի Սահմանադրության 2-րդ գլխում ներառված են քաղաքացիների հիմնական իրավունքներն ու պարտականությունները, որտեղ մարդու և ընտանիքի բնական իրավունքները երաշխավորվում են պետության կողմից: Սոցիալական ապահովության և առողջապահության կազմակերպումը, ինչպես նաև աշխատելու, ազատ առևտրով և արդյունաբերությամբ զբաղվելու մարդու իրավունքները երաշխավորվում են օրենքով: Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված է, որ բժշկական և սոցիալական օգնության ցուցաբերումը կարգավորվում է օրենքով¹⁸ :

Հաջորդ խմբում ընդգրկվում են այն պետությունները, որոնք իրենց սահմանադրություններում ուղղակիորեն ամրագրել են մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և/կամ առողջության պահպանման իրավունքները: Դրանց շարքում են Ալբանիան, Բուլղարիան, Իսպանիան,

www.lawinstitute.am

Պորտուգալիան, Ռուսաստանի Դաշնությունը, ԱՊՀ և Բաթյան երկրները և այլ պետություններ:

Իտալիայի Սահմանադրության 2-րդ գլխում, որը նվիրված է էթիկական և սոցիալական հարաբերություններին, ամրագրված են մարդու այնպիսի հիմնարար իրավունքներ և ազատություններ, ինչպիսիք են՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, առողջության պահպանման, ամուսնության և ընտանիք կազմելու և այլ իրավունքները: Սահմանադրության 32-րդ հոդվածում ամրագրված է, որ պետությունը պահպանում է մարդու առողջությունը որպես անհատի հիմնարար իրավունք ու հիմնական հանրային շահ և չքավորներին երաշխավորում է անվճար բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը¹⁹:

Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրության 41-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման և բժշկական օգնության և սպասարկման իրավունք: Բժշկական օգնությունն ու սպասարկումը քաղաքացիներին պետական և համայնքային նշանակության առողջապահական հաստատություններում տրամադրվում է անվճար՝ համապատասխան բյուջեների, ապահովագրական հատկացումների և այլ աղբյուրներից ստացված միջոցների հաշվին: Ռուսաստանի Դաշնությունում իրականացվում է բնակչության առողջության պահպանմանն ու ամրապնդմանն ուղղված ծրագրերի ֆինանսավորում, միջոցներ են ձեռնարկվում՝ զարգացնելու առողջապահական պետական, համայնքային և մասնավոր համակարգերը՝ հիմքում դնելով մարդու առողջության ամրապնդումը և սանիտարական ու էկոլոգիական բարեկեցությունը: Բացի այդ, նշվում է, որ պաշտոնատար անձանց կողմից մարդու կյանքին ու առողջությանը վտանգ ներկայացնող փաստեր և հանգամանքներ թաքցնելը առաջացնում է օրենքով սահմանված պատասխանատվություն²⁰:

Ալբանիայի Հանրապետության Սահմանադրությունում մանրամասն ամրագրված են մարդու հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները՝ որպես անօտարելի, պարտադիր և անփոփոխ իրավունքներ: Սոցիալական ոլորտում մարդու իրավունքների և ազատությունների հետ կապված՝ պետությունը պարտավորություն է ստանձնել իր հնարավորությունների սահմաններում ապահովել հանրության առողջության պահպանման ամենաբարձր մակարդակը, ֆիզիկական և մտավոր զար-

գացածությունը և այլն: Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի պետության կողմից երաշխավորված առողջության պահպանման իրավունք, իսկ յուրաքանչյուր ոք ունի բժշկական ապահովագրության իրավունք՝ օրենքով սահմանված կարգին համապատասխան²¹:

Անդորրայի Սահմանադրության 30-րդ հոդվածում ամրագրված է, որ ճանաչվում են ինչպես մարդու առողջության պահպանման իրավունքը, այնպես էլ սոցիալական նպաստներից օգտվելու իրավունքը, և այդ նպատակով պետությունն ապահովում է սոցիալական ապահովագրության համակարգը²²:

Բելգիայի Սահմանադրությունում քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները ամրագրված են 2-րդ բաժնում, որտեղ երաշխավորվում են օրենքի առջև հավասարության, անձնական ազատության, դատական պաշտպանության, բնակարանի անձեռնմխելիության և այլ իրավունքներ: Սահմանադրության 23-րդ հոդվածը բովանդակում է տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների ամբողջություն, որոնց ապահովումը դրվում է պետության վրա: Այդ իրավունքների շարքին են դասվում, օրինակ, կյանքի իրավունքը, աշխատանքի և մասնագիտության ազատ ընտրության իրավունքը, սոցիալական ապահովագրության և առողջության պահպանման իրավունքը, ինչպես նաև սոցիալական, բժշկական և իրավաբանական օգնության իրավունքը²³:

Բուլղարիայի Սահմանադրությունում մեծ ուշադրություն է դարձվել կանանց և մայրերին. այնտեղ ամրագրված երաշխիքներից մեկն էլ կանանց անվճար մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության ցուցաբերումն է (47-րդ հոդվածի 2-րդ կետ): Սահմանադրության 52-րդ հոդվածում ամրագրված է քաղաքացիների առողջության ապահովագրության իրավունքը, որը վերջիններիս երաշխավորում է մատչելի բժշկական օգնություն, ինչպես նաև օրենքով սահմանված եղանակներով անվճար բժշկական սպասարկում ստանալու իրավունքը: Քաղաքացիների առողջության պահպանման համար ֆինանսավորումը կատարվում է պետական բյուջեի, սոցիալական ապահովագրության և այլ միջոցների հաշվին, որի ձևավորման կարգն ու պայմանները նույնպես սահմանվում են օրենքով: Ուշադրության է արժանի

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

նաև քննարկվող հոդվածի 5-րդ կետում ամրագրված դրույթը, ըստ որի՝ պետությունը վերահսկողություն է իրականացնում բոլոր բժշկական հաստատությունների, ինչպես նաև՝ դեղերի, բժշկական նշանակության ապրանքների արտադրության և վաճառքի նկատմամբ²⁴ :

Էստոնիայի Սահմանադրությունում ամրագրում են ստացել սոցիալական, ժողովրդավարական, իրավական պետությանը բնորոշ մարդու և քաղաքացու իրավունքներ, ազատություններ և պարտականություններ: Ինչ վերաբերում է մարդու առողջության պահպանման իրավունքին, ապա այդ դրույթը ներկայացված է Սահմանադրության 28-րդ հոդվածում հետևյալ ձևակերպմամբ՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման իրավունք»²⁵ :

Ֆինլանդիայի Հիմնական օրենքում, մարդու իրավական կարգավիճակն ընդգրկում իմաստ է ստացել՝ հիմք ընդունելով միջազգային իրավական փաստաթղթերը: Հատկապես ուշադրության են արժանի սոցիալ-տնտեսական իրավունքները, կրթության և մշակույթի ոլորտի մարդու իրավունքները, ինչպես նաև պետության և հասարակության պարտավորությունները՝ ապահովելու շրջակա միջավայրի պահպանումը: Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված է յուրաքանչյուրի սոցիալական ապահովության իրավունքը, ինչպես նաև նշվում է, որ պետությունը պարտավոր է յուրաքանչյուրին ապահովել սոցիալական և բժշկական ծառայություններ օրենքով սահմանված կարգով²⁶ :

Ֆրանսիայի 1946թ. Սահմանադրության ներածությունում ասվում է, որ պետությունը բոլորին, մասնավորապես՝ երեխաներին, կանաց, տարեցներին երաշխավորում է առողջության պահպանման, հանգստի ու ժամանցի իրավունքները, իսկ յուրաքանչյուր անհատի և ընտանիքի զարգացման համար երաշխավորում է նպաստավոր պայմաններ²⁷ և հռչակում է իր նվիրվածությունը մարդու իրավունքներին և հիմնարար ազատություններին²⁸ :

Իսպանիայի Սահմանադրությունում սոցիալական իրավունքներն ամրագրված են առանձին՝ «Սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության հիմնական սկզբունքները» գլխում: Հիմնական օրենքի 169 հոդվածներից 55-ը նվիրված են մարդու և քաղաքացու իրավունքներին, ազատություններին և պարտականություններին: Սահմանադրության 10-

րդ հոդվածի 1-ին պարբերությունը բովանդակում է անհատի արժանապատվության, նրա իրավունքների անօտարելիության, ազատ զարգացման, օրենքի առջև հավասարության և այլ իրավունքներ, որոնք քաղաքական և սոցիալական ներդաշնակության հիմքն են: Սահմանադրության 43-րդ հոդվածում, մարդու առողջության պահպանման իրավունքի ամրագրումից զատ, սահմանվում է պետության պարտականությունը՝ կազմակերպելու և պաշտպանելու ազգային առողջապահությունը, իրականացնելու պրոֆիլակտիկ միջոցառումներ, մատուցելու անհրաժեշտ օգնություն և ծառայություններ, ինչպես նաև կազմակերպելու սանիտարական իրազեկումներ բնակչության շրջանում, սպորտային և ֆիզիկական զարգացումն ապահովող միջոցառումներ²⁹ :

Լատվիայի Սահմանադրությունն այն եզակի սահմանադրություններից է, որոնց կառուցվածքում բացակայում են ինչպես նախաբանը, այնպես էլ եզրափակիչ և անցումային դրույթները: Սակայն Հիմնական օրենքի կառուցվածքով չէ, որ պետք է պայմանավորված լինի երկրի սահմանադրականությունը կամ տվյալ սահմանադրության կենսական ուժը: Դրանում ամրագրված մարդու հիմնական իրավունքների ցանկն ու ծավալն ամբողջությամբ համապատասխանում են համընդհանուր ճանաչում ստացած ժողովրդավարական չափանիշներին: Այն բովանդակում է այնպիսի իրավունքներ, ինչպիսիք են՝ օրենքի առջև հավասարությունը, անմեղության կանխավարկածը, կյանքի իրավունքը, անձնական ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքը, պատվի և արժանապատվության պաշտպանության իրավունքը, ազատ մտքի, խղճի և կրոնական համոզմունքներ ունենալու իրավունքը, սոցիալական ապահովագրության իրավունքը: Ինչ վերաբերում է մարդու՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման սահմանադրական իրավունքներին, Սահմանադրության 111-րդ հոդվածում ամրագրված է՝ պետությունը պարտավոր է պահպանել մարդու առողջությունը և յուրաքանչյուրին երաշխավորել հիմնական բժշկական օգնություն³⁰ :

Լիտվայի Սահմանադրության 2-րդ և 3-րդ գլուխներում մանրամասն ներկայացված են մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները, ինչպես նաև պետության դերը դրանց ապահով-

www.lawinstitute.am

ման և իրացման գործում: Այդ իրավունքների և ազատությունների ամբողջական ծավալն ու բովանդակությունը համապատասխանում են հանրնդիանուր միջազգային չափորոշիչներին: Լիտվայի Սահմանադրության 53-րդ հոդվածը բովանդակում է, որ պետությունը հոգ է տանում յուրաքանչյուրի առողջության համար և յուրաքանչյուրին երաշխավորում է բժշկական օգնություն և սպասարկում հիվանդության դեպքում: Բացի այդ՝ ամրագրված է, որ օրենքով է սահմանվում պետական առողջապահական կազմակերպություններում քաղաքացիներին անվճար բժշկական օգնություն և սպասարկում տրամադրելու կարգը³¹:

Մակեդոնիայի Սահմանադրության 39-րդ հոդվածով յուրաքանչյուր քաղաքացու երաշխավորվում է առողջության պահպանման իրավունքը, և հետաքրքիրն այն է, որ իր և այլոց առողջության պահպանումն ու ամրապնդումը քաղաքացու ոչ միայն իրավունքն է, այլ՝ պարտականությունը: Սահմանադրության մեջ ամրագրված է իրավունքի գերակայության սկզբունքը, որով բնութագրվում է մարդու իրավունքների և ազատությունների գերակայության՝ բարձրագույն արժեքի չափանիշը, որը վերաբերում է նաև առողջության պահպանման իրավունքին³²:

Նիդերլանդների Սահմանադրությունը բովանդակում է մարդու իրավունքների և ազատությունների կարգավորման յուրահատուկ մոտեցում: Սահմանադրական կարգավորման առարկան ներառում է հավասար իրավունքների և ազատությունների, ազատ տեղաշարժի, խոսքի, մտքի, հանրահավաքների ազատ կազմակերպման, անձի և անձնական կյանքի անձեռնմխելիության և շատ այլ իրավունքներ: Բացի նշված իրավունքներից և ազատություններից, Նիդերլանդների Սահմանադրությունում ներառված են պետության սոցիալական գործառույթներն ամրագրող մի շարք նորմեր, որոնցից է նաև բնակչության առողջության պահպանումն ու սոցիալական զարգացումը (22-րդ հոդված)³³:

Լեհաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 2-րդ բաժինը նվիրված է մարդու և քաղաքացու իրավունքներին, ազատություններին և պարտականություններին, որոնք ներառում են քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական, մշակութային իրավունքներ և ազատություններ: Հարկ է ընդգծել, որ որոշ տնտեսական, սոցիալական և

մշակութային իրավունքներ և ազատություններ ամրագրված են ոչ որպես սուբյեկտիվ իրավունքներ, այլ որպես այդ ոլորտում պետական մարմինների պարտականություններ: Սահմանադրության 68-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման իրավունք: Անկախ քաղաքացիների նյութական կարգավիճակից՝ պետությունը նրանց ապահովում է օրենքով սահմանված եղանակներով հավասար և մատչելի բժշկական օգնություն և սպասարկում՝ պետական միջոցների հաշվին: Բացի այդ, առողջապահության ոլորտում հատուկ երաշխիքներ են ապահովվում երեխաների, հղի կանանց, հաշմանդամների և տարեցների համար, տարվում են համապատասխան միջոցառումներ համաճարակների դեմ պայքարի, շրջակա միջավայրի պաշտպանության և բացասական հետևանքների կանխարգելման, երիտասարդների և երեխաների ֆիզիկական կրթության զարգացման ուղղություններով³⁴:

Պորտուգալիայի Սահմանադրությունը հարուստ է մարդու տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներով: Սոցիալական ոլորտի իրավունքները ներառում են սոցիալական ապահովության, առողջության պահպանման, առողջ շրջակա միջավայրի և այլ իրավունքներ: Սահմանադրության 64-րդ հոդվածում ամրագրված է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման իրավունք և պարտավոր է պահպանել ու ամրապնդել այն: Այդ իրավունքն իրացվում է հանրնդիանուր ազգային առողջապահական ծառայության միջոցով՝ հաշվի առնելով քաղաքացիների նյութական և սոցիալական դրությունը, հիմնականում անվճար հիմունքներով՝ ստեղծելով տնտեսական, սոցիալական, մշակութային և էկոլոգիական պայմաններ, որոնց միջոցով կերաշխավորվեն երեխաների, երիտասարդության և տարեցների պաշտպանությունը, ինչպես նաև իրականացնելով սանիտարական իրազեկվածություն բնակչության շրջանում:

Վերոնշյալ հոդվածի 3-րդ կետում թվարկված են այն պարտադիր գործողությունները, որոնք պետությունը պետք է իրականացնի առողջապահության ոլորտի իրավունքների ապահովման և իրացման համար: Մասնավորապես պետությունը պետք է՝

- երաշխավորի յուրաքանչյուր քաղաքացու՝ պրոֆիլակտիկ հետազոտություններ անցնելու,

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

բժշկական օգնություն ստանալու և առողջության վերականգնման իրավունքը, անկախ նրա նյութական կարգավիճակից,

- ապահովի բժշկական հաստատությունների և բժշկական անձնակազմի ողջամիտ և արդյունավետ տեղաբաշխումն ամբողջ երկրի տարածքում,

- կանոնակարգի առողջապահական և դեղագործական ոլորտում առկա ծախսերը՝ ապահովելով սոցիալական ներդաշնակություն,

- կանոնակարգի և վերահսկի բժշկության ոլորտի ձեռնարկատիրական և մասնավոր գործունեությունը՝ այն միավորելով ազգային առողջապահական ծառայության հետ այնպես, որ և՛ պետական, և՛ մասնավոր առողջապահական հաստատություններում ապահովեն որակի և արդյունավետության համապատասխան չափորոշիչներ,

- կանոնակարգի և վերահսկի քիմիական, կենսաբանական և դեղագործական նշանակության ապրանքների, ինչպես նաև բուժական և փստորոշիչ այլ միջոցների արտադրությունը, վաճառքը և օգտագործումը³⁵ :

Ռումինիայի Սահմանադրության 33-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուրին երաշխավորվում է առողջության պահպանման իրավունքը, և պետությունը պարտավոր է միջոցներ ձեռնարկել բնակչության առողջության և հիգիենայի ապահովման համար: Բացի այդ, բժշկական օգնության և սպասարկման, ինչպես նաև սոցիալական ապահովության կազմակերպումը՝ կապված հիվանդության, դժբախտ պատահարների, մայրության և առողջության վերականգնման, անհատի ֆիզիկական և մտավոր առողջության պահպանման հետ, սահմանվում են օրենքով: Հարկ է ընդգծել, որ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքի ապահովման և կազմակերպման, ինչպես նաև դրա իրացման նկատմամբ հսկողություն սահմանելու պարտականությունը Սահմանադրությամբ դրվում է պետության վրա³⁶ :

Սլովակիայի Սահմանադրության 2-րդ գլուխն ամբողջությամբ նվիրված է մարդու հիմնական իրավունքներին և ազատություններին: Առողջության պահպանման իրավունքն ամրագրված է Սահմանադրության 40-րդ հոդվածում, որը երաշխավորվում է յուրաքանչյուր անձի, իսկ օրենքով սահմանվող անվճար բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը ծագում է բա-

ցառապես բժշկական ապահովագրության հիման վրա³⁷ :

Սլովենիայի Սահմանադրությունում ամրագրված են անձնական, սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական, մշակութային իրավունքներ և ազատություններ, ինչպիսիք են աշխատանքի ազատության և հարկադիր աշխատանքի արգելման, սոցիալական ապահովության և պաշտպանության, առողջ շրջակա միջավայրի, բարեկեցիկ կենսամակարդակի իրավունքները, որոնք երաշխավորվում են պետության կողմից: Ինչ վերաբերում է բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքներին, Սլովենիայի Սահմանադրության 51-րդ հոդվածը բովանդակում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով սահմանված եղանակներով առողջության պահպանման իրավունք. առողջապահական համակարգից և դրա համար հատկացվող ֆինանսավորումից օգտվելու կարգն ու պայմանները նույնպես սահմանվում են օրենքով³⁸ :

Թուրքիայի Սահմանադրության 56-րդ հոդվածը բովանդակում է յուրաքանչյուրի՝ առողջ և հավասարակշռված շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքը: Շրջակա միջավայրի մաքրության բարելավման և աղտոտման կանխարգելման խնդիրները պետության և նրա քաղաքացիների պարտականությունն են: Պետությունը պետք է պլանավորված կարգով ստեղծի առողջապահական կազմակերպություններ և կազմակերպի դրանց գործունեությունը՝ յուրաքանչյուր մարդու առողջ միջավայրում ապրելու հնարավորություն տալու, առողջ մարմին և հոգի ունենալու նպատակներով: Պետությունն այս խնդրի լուծումն իրականացնում է՝ օգտագործելով հանրային և մասնավոր առողջապահական և սոցիալական օգնության հաստատությունները: Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող հաստատությունների ցանցն ընդլայնելու համար օրենքով սահմանվում է առողջության պարտադիր ապահովագրություն³⁹ :

Հունգարիայի Սահմանադրությունում քաղաքացիների հիմնական իրավունքների, ազատությունների և պարտականությունների վերաբերյալ հատուկ գլխի առկայությունը բնութագրում է Հիմնական օրենքի էությունն ու նշանակությունը: Դրանում ամրագրված է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի ամենաբարձր մակարդակի ֆիզիկական և հոգևոր առողջության իրավունք: Այդ իրավունքի կենսա-

գործումն իրականացվում է Սահմանադրությունում ամրագրված մի շարք երաշխիքներով՝ առողջապահական հաստատությունների գործունեությանը և բժշկական օգնության և սպասարկման տրամադրմամբ, ֆիզիկական դասընթացների պարբերաբար կազմակերպմամբ, շրջակա միջավայրի պահպանմամբ և այլն (§ 70/D)⁴⁰ :

Խորվաթիայի Սահմանադրության 58-րդ հոդվածով քաղաքացիներին երաշխավորվում է ոչ միայն առողջության պահպանման, այլ նաև առողջ շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքները⁴¹ :

Ճապոնիայի Սահմանադրության 25-րդ հոդվածում ամրագրված է, որ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որպեսզի ապահովվի իր առողջ կենսակերպի նվազագույն մակարդակը, և պետությունը պետք է միջոցներ ձեռնարկի բնակչության առողջության շարունակական զարգացման և ամրապնդման համար⁴² : Ճապոնիայում բժշկական ծառայությունները հիմնականում ֆինանսավորվում են և՛ մասնավոր, և՛ պետական ապահովագրական ծրագրերի հիման վրա: Տեղական ինքնակառավարման մարմինների կառուցվածքում ընդգրկված են առողջապահական ստորաբաժանումներ, որոնք պատասխանատու են տեղական առողջապահական ծրագրերի իրականացման համար⁴³ :

Բրազիլիայի Սահմանադրությունում ամրագրված է քաղաքացու այնպիսի նվազագույն աշխատավարձի իրավունքը, որը բավարար կլինի իր և իր ընտանիքի անձնական, այդ թվում՝ առողջության պահպանման հետ կապված կարիքները բավարարելու համար (7-րդ հոդված): Բացի այդ, Սահմանադրության 196-րդ հոդվածը բովանդակում է դրույթ, որի համաձայն՝ առողջությունը բոլորի իրավունքն է, իսկ պետության պարտականությունը այդ իրավունքի երաշխավորումն է սոցիալական և տնտեսական քաղաքականության իրագործման միջոցով, որը ենթադրում է հիվանդությունների և այլ դժբախտ պատահարների ռիսկերի նվազեցում և մատչելի ու հավասար պայմանների ու ծառայությունների ապահովում յուրաքանչյուրին՝ պահպանելու, բարելավելու և վերականգնելու իր առողջությունը⁴⁴ :

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ վերոթվարկյալ երկրներում գործող սահմանադրությունների ուսումնասիրությունից պարզ դարձավ, որ գոյություն ունի բժշկական օգնություն և սպա-

արկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման երկու համակարգ՝ պետական և մասնավոր: Քաղաքացիների առողջության պահպանումն ապահովող հիմնական ձևը բաժին է ընկնում պետական առողջապահական համակարգին, որն իրագործելու համար պետությունը ընդլայնում է բժշկական մասնագիտացված հաստատությունների ցանցը, տվյալ հաստատությունները զինում է բժշկական և այլ անհրաժեշտ սարքավորումներով, ապահովում է տվյալ բնագավառի մասնագետների ուսուցումն ու մասնագիտական որակավորման բարձրացումը, ինչպես նաև ընդունում է բժշկական օգնության և սպասարկման ոլորտը կանոնակարգող իրավական ակտեր, վերահսկողություն է իրականացնում և՛ պետական, և՛ մասնավոր բժշկական հաստատություններում մատուցվող ծառայությունների որակի նկատմամբ:

Բացի պետական համակարգից, բժշկական օգնությունից և սպասարկումից օգտվել ցանկացող անձն ունի մասնավոր բժշկական հաստատությունների կողմից մատուցվող համապատասխան ծառայություններից օգտվելու հնարավորություն: Չզարի նյութական և ֆինանսական միջոցներ ունեցող նմանօրինակ բժշկական հաստատություններում մարդու համար նախատեսված են ավելի հարմարավետ պայմաններ, իսկ անձնակազմը բաղկացած է բարձր որակավորում ունեցող մասնագետներից, և կարող են մատուցվել ավելի ընդարձակ բժշկական ծառայություններ, քան պետական բժշկական հաստատություններում: Համաշխարհային փորձը ցույց է տալիս, որ անգամ այն երկրներում, որտեղ պետական բժշկական օգնությունն ու սպասարկումը գտնվում են բարձր մակարդակի վրա, միևնույն է, այն զիջում է ազատականացված և ապահովագրմամբ մատուցվող բժշկական օգնությանն ու սպասարկմանը: Ազատ բժշկական օգնությունն ու սպասարկումն ունի իր և՛ դրական, և՛ բացասական կողմերը, քանի որ այն մատչելի է հիմնականում բարձր եկամուտ ունեցող անձանց համար, որոնք մատուցված ծառայությունների դիմաց կատարում են ուղղակի վճարումներ: Այնուհանդերձ, նմանատիպ համակարգի շնորհիվ բարելավվում է բժշկական անձնակազմի նյութական վիճակը, որն էլ խթան է հանդիսանում մասնագիտական որակավորման շարունակական և հետևողական բարձրացման համար, բացի այդ՝ նման ծառայություններից օգտվողը հնարավորու-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

թյուն է ստանում ընտրելու լավագույն որակավորում ունեցող բժշկին⁴⁵ :

Ինչ վերաբերում է ԱՊՀ երկրների սահմանադրություններում բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալուն, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքի ամրագրմանը, նշենք, որ Վրաստանի Սահմանադրության 37-րդ հոդվածում ամրագրված է յուրաքանչյուրի՝ առողջության ապահովագրությունից օգտվելու իրավունքը՝ որպես բժշկական օգնության մատչելի միջոց: Անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման ապահովման կարգն ու պայմանները սահմանվում են օրենքով: Պետության կողմից վերահսկվում են բոլոր տեսակի առողջապահական հաստատությունները, ինչպես նաև դեղամիջոցների արտադրությունն ու վաճառքը⁴⁶ :

Ադրբեջանի Հանրապետության Սահմանադրությունը բովանդակում է յուրաքանչյուրի՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքը՝ պարտավորեցնելով պետությանը ձեռնարկել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ զարգացնելու առողջապահության բոլոր ուղղությունները, երաշխավորելու սանիտարահամաճարակային բարեկեցությունը և ստեղծելու պայմաններ ցանկացած տեսակի բժշկական ապահովագրության համար (41-րդ հոդված)⁴⁷ :

Բելոռուսի Հանրապետության Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով քաղաքացիներին երաշխավորվում է առողջության պահպանման իրավունքը, այդ թվում՝ անվճար բժշկական օգնության տրամադրումը պետական առողջապահական հաստատություններում: Պետությունը պարտավորվում է ապահովել բժշկական օգնության և սպասարկման մատչելիությունը բոլոր քաղաքացիներին, իսկ առողջության պահպանման իրավունքն իրացվում է ֆիզիկական դաստիարակության և սպորտի զարգացման, շրջակա միջավայրի բարելավման, առողջապահական վերականգնողական հաստատությունների ցանցի ընդլայնման և այլ համանման միջոցառումների միջոցով⁴⁸ :

Ղազախստանի Հանրապետության Սահմանադրության 29-րդ հոդվածում ամրագրված է քաղաքացիների առողջության պահպանման իրավունքը, ինչպես նաև օրենքով սահմանված եղանակներով երաշխավորված անվճար և վճարովի բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու

իրավունքը: Միաժամանակ նշվում է, որ բժշկական օգնությունն ու սպասարկումը կարող են ստանալ ինչպես պետական և մասնավոր բժշկական հաստատություններում, այնպես էլ այն անձանց մոտ, ովքեր օրենքով սահմանված կարգով զբաղվում են բժշկական ծառայությունների մատուցմամբ⁴⁹ :

Առողջության պահպանման և օրենքով սահմանված եղանակներով երաշխավորված անվճար բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքները երաշխավորվում է նաև Կիրգիզիայի Հանրապետության Սահմանադրության 34-րդ⁵⁰ , Մոլդովայի Հանրապետության Սահմանադրության 36-րդ⁵¹ , Տաջիկստանի Հանրապետության Սահմանադրության 38-րդ⁵² և Թուրքմենստանի Սահմանադրության 33-րդ հոդվածներով⁵³ :

Ուզբեկստանի Սահմանադրության 40-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի որակյալ բժշկական հետազոտության իրավունք⁵⁴ :

Ուկրաինայի Սահմանադրության 49-րդ հոդվածում ամրագրված է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման, բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև բժշկական ապահովագրության իրավունք: Առողջության պահպանումն ապահովվում է սոցիալ-տնտեսական, բժշկա-սանիտարական և պրոֆիլակտիկ վերականգնողական ուղղվածությամբ պետական ծրագրերի ֆինանսավորման միջոցով: Պետությունը ստեղծում է բոլոր քաղաքացիների համար մատչելի և արդյունավետ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու պայմաններ: Պետական առողջապահական հաստատություններում բժշկական օգնությունը և սպասարկումը տրամադրվում են անվճար հիմունքներով: Նման հաստատությունների առկա քանակը երբևէ չի կարող կրճատվել, այդ իսկ պատճառով պետությունը նպաստում է բոլոր տեսակի բժշկական հաստատությունների զարգացմանը⁵⁵ :

Վերլուծելով ԱՊՀ երկրների Հիմնական օրենքները՝ պարզ դարձավ, որ ինչպես եվրոպական երկրներում, այստեղ նույնպես առկա են մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքի ապահովման երկու ուղղություններ՝ պետական և մասնավոր: Պետական մակարդակով ապահովվում է օրենքով սահմանված եղանակներով հիմնական բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքի իրացումը, իսկ մասնավոր

www.lawinstitute.am

բժշկական հաստատություններում՝ բացի հիմնականից նաև լրացուցիչ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու հնարավորությունը:

Հարկավոր է ընդգծել, որ մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքների կարևորությունը միջազգայնորեն սկզբնավորվեց դեռևս 20-րդ դարից՝ արժևորվելով և դասվելով մարդու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների շարքը: Ասվածը հիմնավորվում է հատկապես նրանով, որ վերջին դարաշրջանի տոտալիտար ռեժիմների փլուզման արդյունքում մարդու սոցիալ-տնտեսական իրավունքներն ու ազատությունները ստացան միջազգային իրավական ամրագրումներ, և մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու, ինչպես նաև առողջության պահպանման իրավունքները բացի ներպետական բնույթի խնդիր լինելուց աստիճանաբար վերածվեցին նաև միջազգային բնույթի խնդիրների: Արդյունքում քննարկվող իրավունքների սահմանադրաիրավական ապահովման վրա աստիճանաբար սկսեցին ազդեցություն ունենալ նաև միջազգային չափորոշիչները:

Ներկայում, համընդհանրորեն ճանաչում է ստացել այն, որ մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու և առողջության պահպանման իրավունքները գտնվում են միջազգային հանրության պաշտպանության ներքո:

Նույն մոտեցմամբ էլ առաջնորդվեցին նաև ՀՀ 2005 թվականի սահմանադրական բարեփոխումների ընթացքում՝ Սահմանադրության մեջ ամրագրելով յուրաքանչյուր անձի բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը որպես բարձրագույն արժեք, որի պաշտպանությունն ապահովում է պետությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան: Բացի այդ, պետությունը սահմանափակված է մարդու բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք:

Նորաստեղծ պետությունները նույնպես ուշադրության կենտրոնում են պահում քննարկման առարկա դարձած իրավունքների ամրագրումն իրենց հիմնական օրենքներում: Օրինակ՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Սահմանադրության 40-րդ հոդվածում ամրագրված է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման իրա-

վունք, օրենքով սահմանված կարգով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք, ինչպես նաև անվճար հիմնական բժշկական ծառայություններ ստանալու իրավունք, որոնց ցանկը և մատուցման կարգը սահմանվում են օրենքով⁵⁶:

Պատասխանելու համար առաջադրված հարցերին՝ որքանով է կարևոր և անհրաժեշտ «բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք» դրույթի ամրագրումը ՀՀ սահմանադրությունում և որքանով է արդարացված «առողջության պահպանման իրավունք» դրույթի բացակայությունը ՀՀ սահմանադրությունում, կատարված վերլուծությունից և պարզաբանումներից հանգում ենք նրան, որ ՀՀ Սահմանադրությունն առողջության պահպանման իրավունքի ամրագրման հարցում հանդես է բերել որոշակի ինքնատիպություն. 2005թ. ՀՀ Սահմանադրության բարեփոխումների ժամանակ 1995թ. ՀՀ Սահմանադրության սկզբնական տեքստից հանվեց «յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման իրավունք» ձևակերպմամբ դրույթը, խմբագրված տեսքով թողնվեց «յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով սահմանված եղանակներով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք» և «յուրաքանչյուր ոք ունի անվճար հիմնական բժշկական ծառայություններ ստանալու իրավունք» ձևակերպմամբ դրույթները:

Սակայն, գտնում ենք, որ ՀՀ Հիմնական օրենքն առավել լիարժեք դարձնելու համար ճիշտ կլիներ, որ «առողջության պահպանման իրավունք» դրույթը տեղ գտներ նաև ՀՀ Սահմանադրությունում հետևյալ խմբագրությամբ՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության պահպանման իրավունք: Բնակչության առողջության պահպանման, բարելավման և ամրապնդման համար պետությունն իրականացնում է օրենքով սահմանված առողջապահական ծրագրեր և միջոցառումներ»: Նմանօրինակ ամրագրումը, մեր կարծիքով, «առողջության պահպանման իրավունք» դրույթին կտար ամբողջական տեսք և «բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք» դրույթի հետ միասին կընդգծեր ՀՀ Հիմնական օրենքի ինքնատիպությունը:

- ¹ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ² Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ³ Տե՛ս ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության պաշտոնական տեղեկագիր. ՄԱԿ-ի շրջանակներում կնքված պայմանագրեր (Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր, 23.06.1993թ.), N4, Երևան, 2004, էջ 40:
- ⁴ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ⁵ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ⁶ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ⁷ Տե՛ս Блиев Ю. Финансирование по-американски // Медицинская газета. - 2003. - 1 августа.
- ⁸ Տե՛ս Barry D. Whitecomb H. R., The legal foundation of public administration - West Publ. Comp. - 1987, էջ 27:
- ⁹ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹⁰ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹¹ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹² Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹³ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹⁴ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹⁵ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹⁶ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹⁷ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹⁸ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ¹⁹ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²⁰ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²¹ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²² Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²³ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²⁴ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²⁵ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²⁶ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²⁷ Տե՛ս Կոնստիտուցիա և օրենսդրական ակտեր բուրժուական պետությունների XVII-XIX րդ. / Под ред. П. Н. Галанзы. - М.: Госполитиздат, 1959, С. 136.
- ²⁸ Տե՛ս Constitution française du 4 octobre 1958. La documentation française. Documents d'Études. Droit constitutionnel et institution politique. ? 1.04. Édition 2000, էջ 3-5:

- ²⁹ St'u Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Испания, Европейский Союз, Соединенные Штаты Америки, Япония, Индия: Учеб. пособие / Сост. В. В. Маклаков. - 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Волтерс лувер, 2003, С. 235.
- ³⁰ St'u Конституции государств Европы. В 3-х томах. Т. 2 / Под общ. ред.: Окуньков Л. А. // Конституция Латвии от 15.02.1922г. // - М.: Изд-во Норма, 2001, С. 316.
- ³¹ St'u նույն տեղում, // Конституция Литвы от 25.10.1992г. //, С. 340.
- ³² St'u նույն տեղում, // Конституция Македонии от 17.11.1991г. //, С. 439.
- ³³ St'u Конституции государств Европейского Союза. Под обшей ред. Л. А. Окунькова. Ред. колл. Б. С. Крылов, М. Я. Булошников. - М.: Изд-во группа ИНФРА•М-НОРМА, 1997, С. 480.
- ³⁴ St'u Конституции государств Европы. В 3-х томах. Т. 2 / Под общ. ред.: Окуньков Л. А. // Конституция Польши от 02.04.1997 г. // - М.: Изд-во Норма, 2001, С. 697.
- ³⁵ St'u Конституции государств Европейского Союза. Под обшей ред. Л. А. Окунькова. Ред. колл. Б. С. Крылов, М. Я. Булошников. - М.: Изд-во группа ИНФРА•М-НОРМА, 1997, С. 538.
- ³⁶ St'u Конституции государств Европы. В 3-х томах. Т. 3 / Под общ. ред.: Окуньков Л. А. // Конституция Румынии от 21.11.1991г. // - М.: Изд-во Норма, 2001, С. 69.
- ³⁷ St'u նույն տեղում, // Конституция Словакии от 01.09.1992г. //, С. 122.
- ³⁸ St'u նույն տեղում, // Конституция Словении от 23.12.1991г. //, С. 179.
- ³⁹ St'u նույն տեղում, // Конституция Турции от 07.11.1982г. //, С. 238.
- ⁴⁰ St'u Конституции государств Европы. В 3-х томах. Т. 1 / Под общ. ред.: Окуньков Л. А. // Конституция Венгрии от 18.08.1949г. // - М.: Изд-во Норма, 2001, С. 562.
- ⁴¹ St'u Конституции государств Европы. В 3-х томах. Т. 3 / Под общ. ред.: Окуньков Л. А. // Конституция Хорватии от 22.12.1990г. // - М.: Изд-во Норма, 2001, С. 457.
- ⁴² St'u Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соединенные Штаты Америки, Япония, Индия: Учеб. пособие / [сост. сб., пер., авт. введ. и вступ. ст. В. В. Маклаков]. - 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Волтерс Клувер, 2006, С. 398.
- ⁴³ St'u Энциклопедия «Япония от А до Я» / Яндекс. Энциклопедии - <http://encycl.yandex.ru>:
- ⁴⁴ St'u Конституции зарубежных государств // онституция Бразилии от 05.10.1988г. // : Учебное пособие: / Сост. проф. В. В. Маклаков. - 3-е издание, перераб. и доп.- М.: БЕ, 2002, С. 413, 510.
- ⁴⁵ St'u Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть / Ред. Б. А. Старушин. - М., 1996, С. 161-163.
- ⁴⁶ St'u Конституции государств-участников СНГ. // Конституция Грузии от 24.08.1995г. // - Ред. колл. Л. А. Окуньков, В. В. Оксамытный, М. Я. Булошников. - Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации, - М.: Изд-во группа НОРМА-ИНФРА•М, 1999, С. 215.
- ⁴⁷ St'u նույն տեղում, // Конституция Азербайджанской Республики от 12.11.1995г. //, С. 28.
- ⁴⁸ St'u նույն տեղում, // Конституция Республики Беларусь от 24.11.1996г. //, С. 138.
- ⁴⁹ St'u նույն տեղում, // Конституция Республики азахстан от 30.08.1995г. //, С. 281.
- ⁵⁰ St'u նույն տեղում, // Конституция ыргызской Республики от 05.05.1993г. //, С. 338.
- ⁵¹ St'u նույն տեղում, // Конституция Республики Молдова от 29.07.1994г. //, С. 386.
- ⁵² St'u նույն տեղում, // Конституция Республики Таджикистан от 06.11.1994г. //, С. 505:
- ⁵³ St'u նույն տեղում, // Конституция Туркменистана от 18.05.1992г. и от 27.12.1995г. (с изменениями) //, С. 560.
- ⁵⁴ St'u նույն տեղում, // Конституция Узбекистана от 08.12.1991г. //, С. 603.
- ⁵⁵ St'u Конституции государств Европы. В 3-х томах. Т. 3 / Под общ. ред.: Окуньков Л. А. // Конституция Украины от 28.06.1996г. // - М.: Изд-во Норма, 2001, С. 320.
- ⁵⁶ St'u Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Սահմանադրություն, ընդունված՝ 10.12.2006թ., ԼՂՀ Նախագահի պաշտոնակա ն կայքը՝ <http://www.president.nkr.am/am/constitution/>:

РЕЗЮМЕ

Важность закрепления права на получение медицинской помощи в основном законе страны

Насколько важно и необходимо закрепление положения “право на получение медицинской помощи” в онституции и чем оправдано отсутствие в онституции положения о “праве на охрану здоровья”? Для получения ответов на поставленные вопросы, был проведен анализ основных законов зарубежных государств, в результате чего было проведено условное деление конституций:

- конституции, в которых не закреплены права на получение медицинской помощи и на охрану здоровья;
- конституции, в которых эти права закреплены косвенно, т.е. представлены посредством рядом схожих прав или в которых делается ссылка на специальное законодательство;
- конституции, в которых прямо закреплены права на получение медицинской помощи и/или на охрану здоровья.

Автор считает, что для того, чтобы придать Основному закону РА более полноценный вид, было бы правильнее закрепить положение “право на охрану здоровья” и в онституции РА в следующей редакции: “Каждый имеет право на охрану здоровья. Для охраны, улучшения и укрепления здоровья населения, государство осуществляет предусмотренные законом оздоровительные программы и мероприятия”. Подобное закрепление придало бы положению “право на охрану здоровья” целостный вид и вместе с положением “право на получение медицинской помощи” подчеркнуло бы своеобразие Основного закона РА.

SUMMARY

The importance of incorporation of the right to receive medical assistance and services in state Basic law

To what extent is the necessity and importance of stipulation of the «right to receive medical assistance and services» provision in Basic law and to what extent is justified the absence of the «right to health care» provision in it? Analysis of the constitutions of foreign countries helped to answer these questions, and as a result we had a conventional division of the constitutions as following:

- Constitutions which are not fixed with the human right to receive medical assistance and services, as well as the right to health care,
- Constitutions, in which these rights are fixed in an indirect manner, represented by a number of related rights or having reference to special legislation,
- Constitutions which are directly fixed with the human right to receive medical assistance and services and/or the right to health care.

According to the author, in order to make the state Basic law more complete, the provision «right to health care» would better be stipulated in the Constitution of Republic of Armenia with the following manner: «Everyone shall have right to health care. The State shall undertake health care programs and other measures prescribed by the law for maintaining, improving and strengthening the health of population». The stipulation of both above mentioned provisions in the Constitution will emphasis its distinctiveness.